

Мазуркевич А.О.

магістр 2 року навчання,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ІСТОРІОГРАФІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЄВАНГЕЛЬСЬКИХ ХРИСТИЯН-БАПТИСТІВ В УРСР (1953–1964 РР.)

Євангельські християни-баптисти, які є чи найбільш поширеною протестантською конфесією в Україні, завжди були на особливому рахунку у влади. Представників цього напрямку християнства, за їхні відмінності від традиційного православ'я, не сприймали адекватно в народі, а збоку вищого керівництва держави часто зазнавали гонінь та репресій. У період радянського тоталітаризму, коли владна машина втручалася у всі сфери життя, релігійна складова не стала винятком і зазнала великого тиску та впливу. Зокрема, так званий період відлиги під час перебування при владі М. Хрущова (1953–1964 рр.) відзначився черговою хвилею гонінь на віруючих, особливо на євангельських християн-баптистів. Незважаючи на активну антирелігійну кампанію, баптисти продовжували діяльність і змогли вистояти.

Історіографія цього періоду має свої особливості з огляду на наступні обставини. Зазнавши зовнішнього тиску за свою віру та діяльність, баптисти мали внутрішній поділ від Всесоюзної ради євангельських християн-баптистів (ВР ЄХБ), яка почала активно співпрацювати з владою і виконувати її накази. Активна група віруючих, яка була не згодна з діями вищого керівництва, відокремилася в «Ініціативну групу». З огляду на таку ситуацію, праці цього періоду можна, умовно поділити на два типи: 1) автори, які підтримували офіційні структури ВР ЄХБ; 2) автори, які підтримували незгодних із рішенням союзу («ініціативників»). Поділ умовний, адже автори прямо не зазначають свої вподобання. Тому про їхню позицію можна дізнатися читаючи поміж рядків.

Ще однією особливістю історіографії є те, що багато авторів є людьми віруючими, а тому всі їхні праці пройняті духовним настроєм, переживаннями та біблійними віршами. А тому при пошуку необхідної інформації, потрібно не зважати на відповідний релігійний пафос і брати до уваги лиш факти.

Традиційно огляд історіографії розпочинають із праці Л. Мітрохіна «Баптизм: история и современность (философско-социологические очерки)» [5]. Ця монографія охоплює історію становлення баптистського братства у всьому світі, його роль та вплив у європейській історії та культури. У праці Л. Мітрохін також розкриває питання об'єднання ВР ЄХБ (називаючи його

дещо штучним та формальним), його діяльність, створення «Ініціативної групи» та її вплив на баптизм на території всього СРСР.

Важливою також є книга «Український євангельсько-баптистський рух в його 150-літній ювілей» Володимира Домашковця [2]. Автор досліджує, як поширювався баптизм на Київщині, Херсонщині, Одещині і т. д. Книга наповнена різними статистичними даними щодо чисельності віруючих у різні періоди та різними фотокартками із з'їздів і активних діячів, що дають візуальне уявлення про те, як виглядав баптистський рух в Україні протягом всієї своєї історії. Ця праця є цінною, тому що вона кидає новий погляд на події 50–60 років ХХ ст. Також присутня думка, що об'єднання українських церков із ВР ЄХБ було почасти насильним, адже це не було прямим бажанням самих віруючих. Так, автор акцентує увагу, що в повоєнні роки не всі церкви реєструвалися, бо не хотіли бути у боргу перед радянською владою. А тому незареєстровані церкви мали багато утисків. Що цікаво, В. Домашковець пише, що ВР ЄХБ мав антиукраїнські переконання, які проявлялися в тому, щоб література духовна, богослужіння мали проводитися саме російською мовою. Така активна русифікація, за словами автора, була не нав'язана зверху, а впроваджувалася самим керівництвом Ради баптистів. Ці дії пояснювалися тим, що у Радянському Союзі всі розуміють російську мову, тому не має потреби використовувати українську. Подібний наголос в інших книгах не спостерігається.

Праця Віктора Войналовича [1] «Партійно-державна політика щодо релігії та релігійних інституцій в Україні 1940–1960-х років: політологічний дискурс» наповнена матеріалами різних джерел та архівів, які вперше введено в науковий обіг. У монографії ґрунтовно досліджено характер політики владної верхівки по відношенню до різних релігійних общин та її зміна протягом 20 років. Робота В. Войналовича інформативна та важлива для дослідження взаємодії та впливу партії на ЄХБ в цілому. Автор намагається неупереджено висвітлити події, керуючись різними фактами, науковим інструментарієм та документами.

Важливою працею про діяльність євангельських християн-баптистів є «Історія євангельських християн-баптистів в СРСР» [4], написана та видана спеціальною комісією ВР ЄХБ у 1989 році. Це була спроба описати та осмислити історію конфесії на своїх теренах. Особлива увага приділена всесоюзним з'їздам, які проводилися в 1963 р., 1966 р., 1969 р. Автори також наводять інформацію про різні церкви на території СРСР, в тому числі пишуть і про церкви розташовані на території України. Вони описують розвиток та діяльність деяких київських, запорізьких, львівських, одеських, харківських та кіровоградських церков.

Цікавою з науковою точки зору є праця «Евангелическое движение в СССР после второй мировой войны» [3] американського історика

Вальтера Заватскі. Видана вона була англійською мовою в 1981 році і мала на меті показати американському суспільству історію християн-баптистів в СРСР у післявоєнний час, розвиток їхньої общини та її існування в часи радянської влади та постійних гонінь на церкву. Враховуючи орієнтацію на іноземну аудиторію, зокрема американську, автор часто вдається до аналогій та порівнянь між баптистами американськими та радянськими. В. Заватскі показує історію баптистського руху в СРСР, не відділяючи його від історичного контексту, що дає змогу повноцінно побачити вплив політики партії на баптистське братство.

Таким чином, історіографія баптистського руху за період перебування при владі М. Хрущова представлена авторами, які надають різні точки зору. Так, можемо спостерігати позицію авторів, які підтримують офіційний союз баптистів ВР ЄХБ, пишучи, що в часи антирелігійної кампанії не було іншого виходу як співпрацювати з владою, інші ж – відстоюють позицію щодо правильності рішення створення «Ініціативної групи» як альтернативного органу євангельських християн-баптистів.

Список використаних джерел:

1. Войналович В.А. Партійно-державна політика щодо релігії та релігійних інституцій в Україні 1940–1960-х років: політологічний дискурс. Київ : Світогляд, 2005. 741 с.
2. Домашковець В. Український Євангельсько-Баптистський Рух в його 150-літній ювілей: 1852–2002. Луцьк : Морріс Плейнс, 2002. 95 с.
3. Заватски В. Евангелическое движение в СССР после второй мировой войны. Москва : Центральный комитет менонитов в России, 1995. 559 с.
4. История евангельских христиан-баптистов в СССР. Москва : ВСЕХБ, 1989. 624 с.
5. Митрохин Л.Н. Баптизм: история и современность (философско-социологические очерки). СПб. : РХГИ, 1997. 480 с.